

Socialförvaltningen

Datum: 2023-05-03

Inför språkrav i svenska för anställning inom omsorgen

I motion nummer 8/2022 väckt i Kommunfullmäktige 2022-03-07 KF § 2:17 ”inför språkrav i svenska för anställning inom omsorgen” föreslår Anders Borelid (SD) ett införande av ett enhetligt språktest i tal och skrift inför anställning inom äldreomsorgen som ska vara gällande inom kommunen och för privata aktörer. Motionären menar att det är positivt att personer med utländsk bakgrund väljer att arbeta inom äldreomsorgen men att kunskaperna i svenska då måste räcka till. Vidare menar motionären att det vid nyrekrytering av personal inom äldreomsorgen klart ska framgå att genomfört språk och skrivtest är godkänt innan anställning är aktuell.

Informationen har sammanställts från tjänsteutlåtande ”svar på motion nr 20/2021 av Anders Borelid (SD) –God svenska i tal och skrift, ett krav för anställda inom äldreården i kommunen”, kommittédirektiv ”språkrav för personal inom äldreomsorgen” dir 2023:44 Regeringen, ”Språkförmåga i äldreomsorgen-underlag för bedömning och utveckling” ett uppdrag till Socialstyrelsen från regeringen att ta fram ett stöd för att underlätta för verksamheterna i äldreomsorgen Socialstyrelsen 2023, Österåkers kommuns upphandlingsdokument för hemtjänst LOV, Österåkers kommuns upphandlingsdokument för särskilt boende LOV och information från sakkunnig Helen Ådehl angående kompetenshöjande satsningar i Österåkers kommun finansierade genom statsbidrag.

Kompetenskrav på medarbetare inom äldreomsorgen

I Socialtjänstlagen (2001:453) 3 kap. 3 § andra stycket uttrycks att det ska finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet för utförandet av uppgifter inom socialtjänsten. Det finns dock i Socialtjänstlagen inte några uttalade krav på att personal ska ha några speciella kunskaper i svenska språket. I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2011:12) om grundläggande kunskaper hos personal som arbetar i socialtjänstens äldreomsorg framgår dock att personalen bör ha förmåga att förstå, tala, läsa och skriva svenska.

I Österåkers kommuns upphandlingsdokument för hemtjänst enligt LOV (lagen om valfrihets system) står följande under 4.27.1 Personalens kompetens:

”Samtlig personal ska ha förmåga att förstå, tala, läsa och skriva på det svenska språket. För personal som behöver utveckla sina språkkunskaper i svenska ska utföraren erbjuda särskilt stöd.” I upphandlingsdokument för särskilt boende LOV och LOU finns liknande krav. Dessa krav överensstämmer således med de grundläggande kunskaper som personal bör ha enligt (SOSFS 2011:12). I samband med avtalsuppföljningar hösten 2021 och under 2022 som redovisats för vård- och omsorgsnämnden har frågor gällande språkkunskaper utifrån de krav som framgår i upphandlingsdokumenten undersökts. De utförare som uppvisat brister gällande språkkunskapen hos personalen har då fått handlingsplaner som följts upp.

I Upphandlingsdokumentet gällande hemtjänst LOV framgår även under 4.27.1 att ”Utföraren ska på ett systematiskt sätt arbeta för att de krav som ställs i Socialstyrelsens allmänna råd om grundläggande kunskaper hos personal som arbetar i socialtjänstens omsorg om äldre ska uppfyllas.” Det står vidare att ”tillsvidareanställd personal som har godkänd utbildning samt vikarier som anställs för en sammanhängande tid om minst sex (6) månader ska vid var tid vara minst sjuttio (70) procent.

Om andelen personal med godkänd utbildning enligt ovan är lägre än sjuttio (70) procent ska utföraren upprätta en skriftlig plan som beskriver hur kravet ska uppnås. Planen ska vara tidsatt och godkänd av beställaren.”

Vidare framgår det även under 4.27.1 att varje medarbetare ska erbjudas kontinuerlig handledning, fortbildning och kompetensutveckling och att medarbetaren ska ha en individuell kompetensutvecklingsplan. I upphandlingsunderlag för särskilt boende LOV finns liknande krav gällande utbildning, språkkunskaper mm. Dessa krav gäller även LOU upphandlade verksamheter och verksamheter som drivs i kommunens egen regi.

Regeringen beslutade i prop 22/23:1 utgiftsområde 9 om att fortsätta satsningen Äldreomsorgslyftet under 2023. Syftet med Äldreomsorgslyftet är att stärka kompetensen inom kommunalt finansierad vård och omsorg om äldre genom att ge ny och befintlig personal möjlighet att genomgå utbildning till vårdbiträde eller undersköterska under betald arbetstid. Staten finansierar kostnaderna för tiden då personen är frånvarande p g a studier. Österåkers kommun kommer under 2023 och även 2024 göra språksatsningar som finansierats via statsbidrag. Kommun har ”språksatsning för vårdpersonal” som ett fokusområde. En av dessa satsningar är en utbildning inom vårdsvenska som Österåkers kommun erbjuder via Komvux. Det är en kompletteringsutbildning i svenska språket för de som läser till undersköterska via Komvux och är i behov av att förbättra kunskaperna i svenska språket. Utbildningen startar i nära samband med utbildningen till undersköterska. Syftet med kursen är att ge eleverna det språk de behöver för att kunna läsa in de olika kurserna och därmed klara huvudutbildningen.

Ytterligare två satsningar kommer att göras:

1. Utbildning språkombud

Utbildningen riktar sig till en, eller flera utvalda personer beroende på storleken på verksamheten, som efter utbildningen har till uppdrag att stödja kollegor när det gäller språkutveckling. Dessa ombud arbetar med stöd av sin närmaste chef eller annan personal för att göra hela arbetsplatsen mer språkutvecklande och för att förbättra kommunikationen.

2. Lingio

Lingios webbaserade kurser i yrkessvenska säkerställer rätt språkkompetens hos befintliga och nya medarbetare. Syftet med språkutbildningen är att personal ska kompetensutvecklas och lära sig en bättre yrkessvenska. Ökade kunskaper i svenska språket leder också till färre missförstånd och en bättre social kontakt med både brukare och deras närstående. Lingio erbjuder språkövningar som utgår från vardagliga situationer på arbetsplatsen. Kursdeltagarna som uppnått kursmålet får ett individuellt certifikat i yrkessvenska.

I kommittédirektiv ”språkrav för personal i äldreomsorgen” dir 2023:33 från regeringen framkommer att en särskild utredare ska analysera och ta fram förslag på hur krav på kunskaper i svenska språket för personal inom äldreomsorgen ska regleras. Syftet med krav på språkkunskaper är enligt direktivet huvudsakligen att stärka patientsäkerheten inom vård och omsorgen om äldre.

Utredare ska bl a ta reda på vilken nivå på kunskaper i svenska språket som är lämplig för undersköterskor och vårdbiträden som arbetar inom äldreomsorgen, föreslå krav på lämplig nivå på kunskaper i svenska språket för andra yrkesgrupper inom äldreomsorgen, föreslå hur språkkraven kan utformas, bedömas och införas i verksamheten samt följas upp. Utredaren ska vidare redovisa konsekvenser av språkkraven för äldreomsorgens personal- och kompetensförsörjning i så väl offentlig som privat regi, föreslå kostnadseffektiva insatser som kan vidtas för att hjälpa befintlig personal i äldreomsorgen att snabbare nå kraven på kunskaper i svenska språket samt lämna nödvändiga författningsförslag. Uppdraget ska senast redovisas 2024-09-01.

Enligt SCB (Statistiska centralbyrån) leder en växande befolkning i kombination med en ökad andel äldre till en betydande efterfrågan på personal inom vård och omsorg. Detta väntas ske samtidigt som tillgången på gymnasialt vård- och omsorgsutbildade väntas minska vilket leder till brist på utbildad personal. För att åstadkomma en hållbar kompetens- och personalförsörjning behöver fler personer vilja arbeta inom sektorn. I betänkandet Vilja välja vård och omsorg (SOU 2021:52) presenteras analyser, bedömningar och rekommendationer till såväl kommuner och privata utförare som regeringen för att utveckla en hållbar kompetensförsörjning. Ett exempel på åtgärder är att undersköterska blir en skyddad yrkestitel. Ökade krav på kunskaper i svenska språket kan dock leda till svårigheter för såväl kommuner som privata aktörer vid rekrytering av personal till äldreomsorgen.

Socialstyrelsen har haft i uppdrag av regeringen att ta fram ett stöd för att underlätta för verksamheterna att bedöma vilka kunskaper i språket som personal behöver för arbetsuppgifter inom den del av äldreomsorgen som avser kommunernas socialtjänst. I februari 2023 publicerades ”Språkförmåga i äldreomsorgen- Underlag för bedömning och utveckling”. Stödet från Socialstyrelsen är riktat till de som leder och fördelar arbetet, arbetar med rekrytering eller kvalitetsutveckling inom äldreomsorgen. Där framgår, som tidigare nämnts, den språkförmåga som Socialstyrelsen bedömer behövs för att utföra arbetet inom äldreomsorgen med god kvalitet. Socialstyrelsens stöd ska användas som ett underlag för bedömning av språkförmåga hos personal och för att rikta språkutvecklande insatser på ett ändamålsenligt sätt. Äldreomsorgens verksamheter ska genom stödet få en utgångspunkt för att utveckla strategier och verktyg för att arbeta med språkbedömning och språkutveckling på arbetsplatsen. Innehållet i stödet ska ses som ett mål att strävas mot och utgångspunkten är således inte att all personal har den språkförmåga som anges i stödet vid anställningens början. Detta stöd utgår från ”Socialstyrelsens kompetensmål för undersköterskor” och i språkstödet anges den språkförmåga som behövs för att uppnå dessa mål. Språkstödet går att använda på olika sätt beroende på verksamhetens behov. Stödet kan även ge verksamheterna vägledning i att bedöma språkförmågan och som underlag för arbete med språkutveckling. Socialstyrelsens stöd är frivilligt för verksamheterna att använda. Österåkers kommun har skickat ut information om detta språkstöd till verksamheterna inom äldreomsorgen.

Förvaltningens slutsatser

Förvaltningens slutsats är att ett enhetligt språktest i tal och skrift inför anställning inom äldreomsorgen som ska gälla inom kommunen och för privata aktörer inte bör införas. Detta mot bakgrund av nedanstående.

Österåkers kommun har i samtliga verksamheter inom äldreomsorgen (särskilt boende, hemtjänst samt dagverksamhet) krav gällande språkkunskaper i linje med Socialstyrelsen allmänna råd (SOSFS 2011:12) Där framkommer att personalen bör ha förmåga att förstå, tala, läsa och skriva svenska. Dessa krav följs regelbundet upp vid avtalsuppföljningar och där brister upptäcks skapas en handlingsplan som kommunen följer upp. Österåkers kommun är vidare inte arbetsgivare åt de flesta som arbetar inom äldreomsorgen, som utförs på uppdrag av kommunen, och det är upp till varje enskild arbetsgivare att säkerställa att den personal som anställs uppfyller kraven enligt ovan. Det är även viktigt att ta i beaktande hur personalförsörjningen tryggas i ett redan svårt läge om kraven gällande språkkunskaper skärps.

Socialstyrelsen har 2023 tagit fram ett stöd, ”Språkförmåga i äldreomsorgen – Underlag för bedömning och utveckling” för att underlätta för verksamheterna att bedöma vilka kunskaper i svenskaspråket som personal behöver för arbetsuppgifter inom den del av äldreomsorgen som avser kommunernas socialtjänst. Stödet kan även ge verksamheterna vägledning i att bedöma språkförmågan och som underlag för arbete med språkutveckling. Socialstyrelsens stöd är frivilligt för verksamheterna att använda. Österåkers kommun har skickat ut information om detta språkstöd till verksamheterna inom äldreomsorgen.

I dagsläget gör Österåkers kommun flera satsningar gällande kompetens och språkkunskaper inom äldreomsorgen och i år har kommunen ”Språksatsning för vårdpersonal” som ett fokusområde. Dessa satsningar är finansierade genom statsbidrag och är bl a i form av en webbaserad språkutbildning, utbildning i svenska språket i samband med att man läser till undersköterska på Komvux genom äldreomsorgslyftet samt en utbildning till språkombud.

Regeringen har tillsatt en utredning ”språkrav för personal i äldreomsorgen” för att bl a ta fram förslag på hur krav på kunskaper i svenska språket för personal inom äldreomsorgen ska regleras. Utredare ska bl a titta på lämpliga språkrav för personal inom äldreomsorgen samt titta på konsekvenser för kompetensförsörjningen av ett införande av språkrav. Utredningens ska vara klar hösten 2024.

Sammanfattningsvis kan sägas att Österåkers kommun redan i dagsläget har uttalade krav på språkkompetensen hos personalen som arbetar inom äldreomsorgen. Det görs även en rad satsningar för att kompetenshöjda medarbetarna i olika former finansierade av statsbidrag. Kommunen är dock inte arbetsgivare åt det stora flertalet som arbetar inom äldreomsorgen och det är enligt rådande avtal upp till varje enskild utförare att vid rekrytering se till att personalen uppfyller de krav som kommunen ställer. Det finns dessutom redan stöd gällande bedömning av språkkunskaper som Socialstyrelsen nyligen publicerat och som utförarna inom äldreomsorgen i Österåkers kommun har fått ta del av. Slutligen kan sägas att det pågår en utredning gällande språkrav för personal inom äldreomsorgen på regeringens initiativ som bl a ska föreslå hur språkraven kan utformas, bedömas och införas i verksamheten samt följas upp. Vad som framkommer av denna utredning i form av krav eller rekommendationer kan vara bra att invänta.